

■ dr hab. Darek Gajewski, prof ASP
Intermedia i techniki cyfrowe
Wydział Artystyczny
Akademia Sztuk Pięknych
w Katowicach

Recenzja pracy doktorskiej
oraz dorobku artystycznego,
dydaktycznego i organizacyjnego
mgr Aleksandry Jakubczak,
dokonana w związku z toczącym się
na Wydziale Sztuki Uniwersytetu
Pedagogicznego im. Komisji Edukacji
Narodowej w Krakowie
procesem o nadanie tytułu doktora
w dziedzinie sztuki w dyscyplinie
sztuk plastycznych i konserwacji dzieł
sztuki

Część pierwsza **Informacje o doktorancie**

Aleksandra Jakubczak urodziła się w Chorzowie w 1984 roku. Ukończyła studia na Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, na Wydziale Wychowania Artystycznego, (obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), na kierunku Malarstwo sztalugowe. W 2009 roku na studiach I stopnia, obroniła dyplom z wyróżnieniem w pracowni prof. Mariana Jarzemskiego, a 2011 roku na studiach II stopnia zrealizowała dyplom z wynikiem bardzo dobrym w pracowni prof. Jarosława Kweclicha. Zrealizowała także w 2010 roku dyplom z Grafiki warsztatowej na studiach I stopnia, z wynikiem bardzo dobrym, w pracowni prof. Grzegorza Banaszkiwicza, oraz w 2011 roku dyplom z Edukacji artystycznej w zakresie sztuk plastycznych, na studiach II stopnia, z który otrzymała wyróżnienie, w pracowni malarstwa prof. Mariana Jarzemskiego.

Od 1 października 2021 roku pracuje jako asystentka w Katedrze Grafiki, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie.

Jest dwukrotną stypendystką Prezydenta Miasta Częstochowy (2011, 2012). Brała udział w ponad 90 wystawach zbiorowych oraz 6 wystawach indywidualnych.

Praca dydaktyczna i organizacyjna

Na Wydziale Sztuki prowadzi zajęcia z przedmiotów: Grafika artystyczna i projektowa, techniki klasyczne, multigraficzne i eksperymentalne w Pracowni druku wklęsłego (Pracownia ekologicznych technik grafiki) pod kierunkiem dr hab. Katarzyny Winczek. Prowadzi również Podstawy grafiki artystycznej (na przedmiocie tym studenci zapoznają się ze szczegółami warsztatu klasycznych technik artystycznych z zakresu druku wypukłego, wklęsłego, płaskiego i cyfrowego); oraz Rysunek, jako przedmiot obowiązkowy na 2 semestrze Grafiki. Prowadziła zajęcia z *Liternictwa i typografii*, *Technik obrazowania graficznego*, *Pracowni kreacji rysunkowej*, *Komunikatu graficznego w przestrzeni publicznej*, *Malarstwa*. Posiada szerokie doświadczenie w pracy ze studentami kierunków: *Grafika*, *Edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych* oraz *Malarstwo*. Organizowała Plenery artystyczne. Brała udział w projekcie *Uniwersytet dostępny*, w *Programie wsparcia zmian organizacyjnych i podnoszenia kompetencji kadry z zakresu niepełnosprawności w UJD*, w szkoleniu w zakresie wsparcia osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w środowisku akademickim. Jest członkiem *Kierunkowego Zespołu Jakości Kształcenia* na kierunku Grafika (rok akademicki 2020/2021, 2021/2022, 2022/2023). Jest *Wydziałowym Koordynatorem ds. Osób z Niepełnosprawnościami* (rok akademicki 2020/2021, 2021/2022, 2022/2023). Od 2011 roku jest administratorem fanpage'u, strony internetowej www.artlock.eu, na serwisie społecznościowym Facebook.

2022

Opiekun studentów pierwszego roku na kierunku Grafika, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie (UJD), w roku akademickim 2021/2022.

Opiekun profesora zagranicznego Prof. PhDr. Zbynka Janáčka z Wydziału Sztuki Uniwersytetu Ostrawskiego w Czechach, wizytującego w semestrze letnim na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie (UJD) w roku akademicki 2022/2023

Brała udział w szkoleniu z zakresu projektowania uniwersalnego w obszarze dostępności komunikacyjno-informacyjnej.

Wyjazd Erasmus+ do Uniwersytetu Ostrawskiego w Czechach. Prezentacja Pracowni Litograficznej oraz Technik Druku Płaskiego, Wydziału Sztuki Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie. Prowadzenie warsztatów litograficznych (26-30.09.2022).

2021

Opiekun studentów pierwszego roku na kierunku *Grafika*, na Wydziale Sztuki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, w roku akademickim 2020/2021.

Opiekun profesora zagranicznego dr. hab. Marka Sibinskiego, wykładowcy w Katedrze Grafiki i Rysunku, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Ostrawskiego w Czechach, wizytującego w semestrze letnim na Wydziale Sztuki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, w roku akademicki 2021/2022

Prowadzenie razem z prof. Katarzyną Winczek warsztatów graficznych pt. „*Bez kwasu*”, na 5. Śląskim Festiwalu Nauki w Katowicach.

Udział w szkoleniu (online) pt. „*Budowa zasobów cyfrowych przyjaznych studentom z niepełnosprawnościami*”.

Udział w szkoleniu (online) pt. „Autoprezentacja i wystąpienia publiczne”.

Wyjazd Erasmus+ do Uniwersytetu Ostrawskiego w Czechach. Prezentacja Pracowni Litograficznej oraz Technik Druku Płaskiego, Wydziału Sztuki Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie (25-29.10.2021).

2020

Opiekun profesora zagranicznego Prof. PhDr. Zbynka Janáčka z Wydziału Sztuki Uniwersytetu Ostrawskiego w Czechach, wizytującego w semestrze zimowym na Wydziale Sztuki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie w roku akademicki 2020/2021

Opiekun praktyk studenckich na kierunku *Grafika* w roku akademicki 2020/2021.

2018

Opieka artystyczna studentów Katedry Grafiki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie oraz prowadzenie pokazów graficznych w technice mezzotinty i litografii, w ramach wydarzenia plenerowego „Sztuka dla każdego” i akcji miejskiej „Aleje tu się dzieje”, organizowanych przez Miejską Galerię Sztuki w Częstochowie.

Prowadzenie warsztatów z zakresu litografii dla słuchaczy studiów podyplomowych w zakresie Edukacji w sztukach plastycznych, na Uniwersytecie Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie (cykl III).

Organizacja akcji reklamowej, dotyczącej rekrutacji na kierunku *Grafika*, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, w środkach transportu Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego w Częstochowie.

Organizacja i prowadzenie warsztatów graficznych w Katedrze Grafiki, Wydziału Sztuki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie dla uczniów Zespołu Szkół im. Bolesława Prusa oraz Zespołu Szkół Przemysłu Mody i Reklamy im. W.S. Reymonta w Częstochowie.

2017

Pokaz „*Kuchennej Litografii*”. Tworzenie matryc i odbitek litograficznych przy użyciu nietypowych dla grafiki materiałów, w ramach wydarzenia plenerowego *Sztuka dla każdego* i akcji miejskiej *Aleje tu się dzieje*, organizowanych przez Miejską Galerię Sztuki w Częstochowie.

2015-2017

Prowadzenie warsztatów graficznych w ramach „*Dni Otwartych Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*”.

2015-2016

Koordynator strony internetowej Wydziału Sztuki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (www.ws.ajd.czyst.pl).

2015

Projekt ulotki informacyjnej Katedry Grafiki, Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

2014

Projekt i wykonanie katalogu CD oraz zdjęć prac do poplenerowej, międzyuczelnianej wystawy graficznej studentów pt. „*Adresownik*”, zrealizowanej w ramach projektu pt. „*Aleje tu się dzieje*”, przy współpracy Urzędu Miasta Częstochowy.

Prowadzenie autorskich warsztatów w ramach Interdyscyplinarnego Ośrodka Edukacji i Kultury „*Gruba Sztuki*” w Kompleksie Szytgarka w Chorzowie (Stowarzyszenie Szytg.art).

Organizacja wystawy pt. „*Konfrontacje*” w Regionalnym Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych w Częstochowie, Konduktorownia. Projekt katalogu prac studentów i absolwentów kierunków: *Grafika i Malarstwo*, Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie,

2012

Organizacja interdyscyplinarnej wystawy studentów i pedagogów polskich uczelni artystycznych pt. „*RE*” w Regionalnym Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych w Częstochowie, Konduktorownia.

2011-2014

Administrator strony internetowej www.artlock.eu

Dorobek artystyczny (wybór)

Nagrody i wyróżnienia (wybór):

2021

II nagroda, Konkurs Kitchen Print Biennale 2019-2020, Atelier Kitchen Print, Francja

2019

II nagroda, Konkurs Fundacji im. Tadeusza Kulisiewicza, Galeria Sztuki im. Profesora Andrzeja Niekrasza na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym UAM w Kaliszu

2018

Grand Prix (Nagroda Urzędu Miasta Częstochowy oraz Statuetka Związku Polskich Artystów Plastyków), IV Międzynarodowy Konkurs Artystyczny Pejzaż współczesny - Częstochowa 2018, Miejska Galeria Sztuki, Częstochowa

I nagroda, 10. Międzynarodowe Biennale Miniatury, Ośrodek Promocji Kultury „*Gaude Mater*”, Częstochowa

2017

Wyróżnienie, Nagroda Rektora ASP Łódź, IV Piotrkowskie Biennale Sztuki, Ośrodek Działań Artystycznych, Piotrków Trybunalski

Wystawy indywidualne (wybór):

2023

Kod obrazu – linia, światło, struktura, Galeria Sztuki PKZ, Dąbrowa Górnicza

2021

Registering the invisible, wystawa lightboxów i grafiki cyfrowej, Galeria Koridor, Wydział Sztuki Uniwersytetu Ostrawskiego, Ostrawa, Czechy

2018

Przestrzenie linearne, wystawa litografii, Galeria Wejściówka, Muzeum Częstochowskie, Galeria Dobrej Sztuki, Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater”, Częstochowa

2014

Początek świat(ł)a, instalacje graficzne – lightboxy, Galeria Promocji Młodych Antresola, Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie

Wystawy zbiorowe (wybór):

2023

Kierunek -> Grafika. Przystanek: Ostrawa, Galeria GAFU Wydziału Sztuki Uniwersytetu Ostrawskiego, Czechy

2022

12. *Międzynarodowe Biennale Miniatury*, Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater”, Częstochowa; Muzeum Stanisława Staszica, Piła

III Międzynarodowy Konkurs Litograficzny *Litho Kielce 2021/2022*, Biuro Wystaw Artystycznych, Kielce

2021

Mini Print International Cantabria, Faro Cabo Mayor Art Center, Hiszpania

Kitchen Print Biennale 2019-2020, Atelier Kitchen Print, Francja; Centre Culturel, Épinal, Francja

2nd International Print Triennial in Cieszyn 2021, wystawa wirtualna, Uniwersytet Śląski; Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji w Katowicach

Alma Mater, wystawa jubileuszowa Wydziału Sztuki UJD, *Poza dogmatem. Grafika a nauka, przenikanie obszarów artystycznych i naukowych w działaniach twórczych*, wystawa Katedry Grafiki, Miejska Galeria Sztuki, Częstochowa

Kierunek -> Grafika. Przystanek: Kraków, Galeria Pryzmat, Kraków

2019

SENS/Edukacja. Dyplomy, Miejska Galeria Sztuki, Częstochowa

Konkurs Fundacji im. Tadeusza Kulisiewicza, Galeria Sztuki im. Profesora Andrzeja Niekrasza na Wydziale Pedagogiczno-Artystycznym UAM w Kaliszu

6. *Międzynarodowe Triennale Grafiki Cyfrowej - Gdynia 2019*, Galeria Centrum Designu w Pomorskim Parku Naukowo-Technologicznym, Gdynia

Przestań się gapić, Miejska Galeria Sztuki, Częstochowa

Kierunek -> Grafika. Przystanek: Częstochowa, Galeria Konduktorownia, Regionalne Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Częstochowa

II Międzynarodowy Konkurs Litograficzny *Litho Kielce 2018 /2019*, Biuro Wystaw Artystycznych, Kielce

2018

IV Międzynarodowy Konkurs Artystyczny *Pejzaż współczesny*, Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie

10. *Międzynarodowe Biennale Miniatury*, Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater”, Częstochowa; Muzeum Stanisława Staszica, Piła; Galeria Sztuki Pałacu Kultury Zagłębia, Dąbrowa Górnicza; Galeria Centrum, Nowohuckie Centrum Kultury, Kraków; Galeria Niebieska MBP, Tarnów; Galeria Test, Mazowiecki Instytut Kultury, Warszawa; Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa, Rzeszów

Incident IV - Accident, 4. *Międzynarodowy Festiwal Sztuki i Muzyki - Young Generation*, Muzeum Częstochowskie, Pawilon Wystawowy w Parku im. Stanisława Staszica, Częstochowa

2017

IV *Piotrkowskie Biennale Sztuki*, Ośrodek Działań Artystycznych, Piotrków Trybunalski

2016

Międzynarodowy Konkurs Litograficzny *Litho Kielce 2015*, Biuro Wystaw Artystycznych, Kielce; Galeria Zielona, Busko-Zdrój

2014

8. *Międzynarodowe Biennale Miniatury*, Ośrodek Promocji Kultury „Gaude Mater”, Częstochowa; Galeria Test, Mazowiecki Instytut Kultury, Warszawa; Muzeum Stanisława Staszica, Piła; Biuro Wystaw Artystycznych, Tarnów; Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa, Rzeszów; Galeria Centrum, Nowohuckie Centrum Kultury, Kraków; Galeria Pod Plafonem, Wrocław; Galerie Brötzinger Art, Pforzheim, Niemcy; The Polish Cultural Centre, Bruksela, Belgia

15. *Międzynarodowe Triennale Małe Formy Grafiki, Polska - Łódź*, Miejska Galeria Sztuki Willa, Łódź

„KOD OBRAZU

—

**linia,
światło,
struktura.”**

„Punktem wyjściowym dla twórczości Aleksandry Jakubczak jest pejzaż, a może rozumiany szerzej otaczający nas świat. Sztuka Aleksandry Jakubczak jest algorytmiczna, matematyczna i programowa. Jej grafiki są zapisem graficzno-geometrycznym. Elementami tego zapisu są: formy, linie, kreski, pasy, pasma, kolor. Grafiki składają się z jasnych liniami

tworzących kontinuum. Wykonane zostały w technice litografii i druku cyfrowego.”

„Dzisiaj świat wydaje się być
hybrydą, w nieskończonych
możliwościach transformacji,
w nieustannym biegu białego
królika. Dokąd tak biegniesz?
Pamiętaj, uwierz. Tylko sztuka ocali
ten rozpadający się świat”

Izabela Gustowska

Aleksandra Jakubczak, *Podświetlenie - pochłanianie 06*, lightbox, druk solwentowy na folii, światło grafika / obiekt (widok z boku), 2022

wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ, Dąbrowa Górnicza

fotografia: Darek Gajewski

W świecie coraz bardziej zdominowanym przez technologię cyfrową krytyczna reakcja na sztukę cyfrową jest coraz trudniejsza. Trudno określić czym ona jest obecnie, czy jest pomiędzy szumem a sztuczną inteligencją, czy już gdzieś dalej. Popularne teksty na temat konkretnych dzieł sztuki rzadko wykraczają poza promocję danego dzieła i jego wyjaśnienie, podczas gdy badacze i krytycy nie są pewni, jak je interpretować i oceniać. Jakubczak nie tylko poddaje ocenie swoją twórczość, ale też stara się zdefiniować ją w szerszym kontekście. Odnosi się do takich pojęć jak: Kod, struktura, podział, system, obraz. W podsumowaniu pisze: „Niezwykle trudno jest określić i doprecyzować sens dzisiejszego dzieła sztuki, nie radzimy sobie z odczytaniem kodów wizualnych, ponieważ każde dzieło podlega różnym interpretacjom, które w dużej mierze zależą od doświadczeń, emocji, ale i edukacji odbiorcy.” Chociaż jak dalej mówi, w trakcie pracy miała zakodowany w głowie obraz świata, to do jej działań twórczych wkraść się błęd. Mówiąc o korelacji, harmonii form, zauważa dysonans.

Aleksandra Jakubczak, *Podświetlenie - pochłanianie 06*, lightbox, druk solwentowy na folii, światło grafika / obiekt (widok z przodu), 2022

wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ, Dąbrowa Górnicza

fotografia: Darek Gajewski

Ten błąd jest widoczny w grafikach, obiektach w formie koła i tuby, w których autorka wykorzystuje światło. Poruszają one problem zakłócenia, uszkodzenia, defektu, błędu, glitchu. Wizualnie nawiązują one do estetyki postdigital, która jest badana m.in. przez Rosę Menkman¹. Błąd, zakłócenie przybiera bardzo różną formę. Może być pomiędzy artefaktem a filtrem; pomiędzy radykalnymi pęknięciami a procesami komodyfikacji². Menkman pokazuje, jak musimy jaśniej określić związek między wymiarami technicznym i kulturowym. Dokładne przyjrzenie się specyfice artefaktów wynikających z glitchu w ramach tej szerszej perspektywy umożliwia przemyślenie niektórych z bardziej interesujących konsekwencji doświadczeń związanych z mediami cyfrowymi. Wykorzystując krytyczną medialną orientację estetyczną Menkman odnosi się do trwających napięć definicyjnych, paradoksów i debat, które podejmuje koncepcja glitch artu. Czy grafiki, jako obiekty Jakubczak, zrealizowane

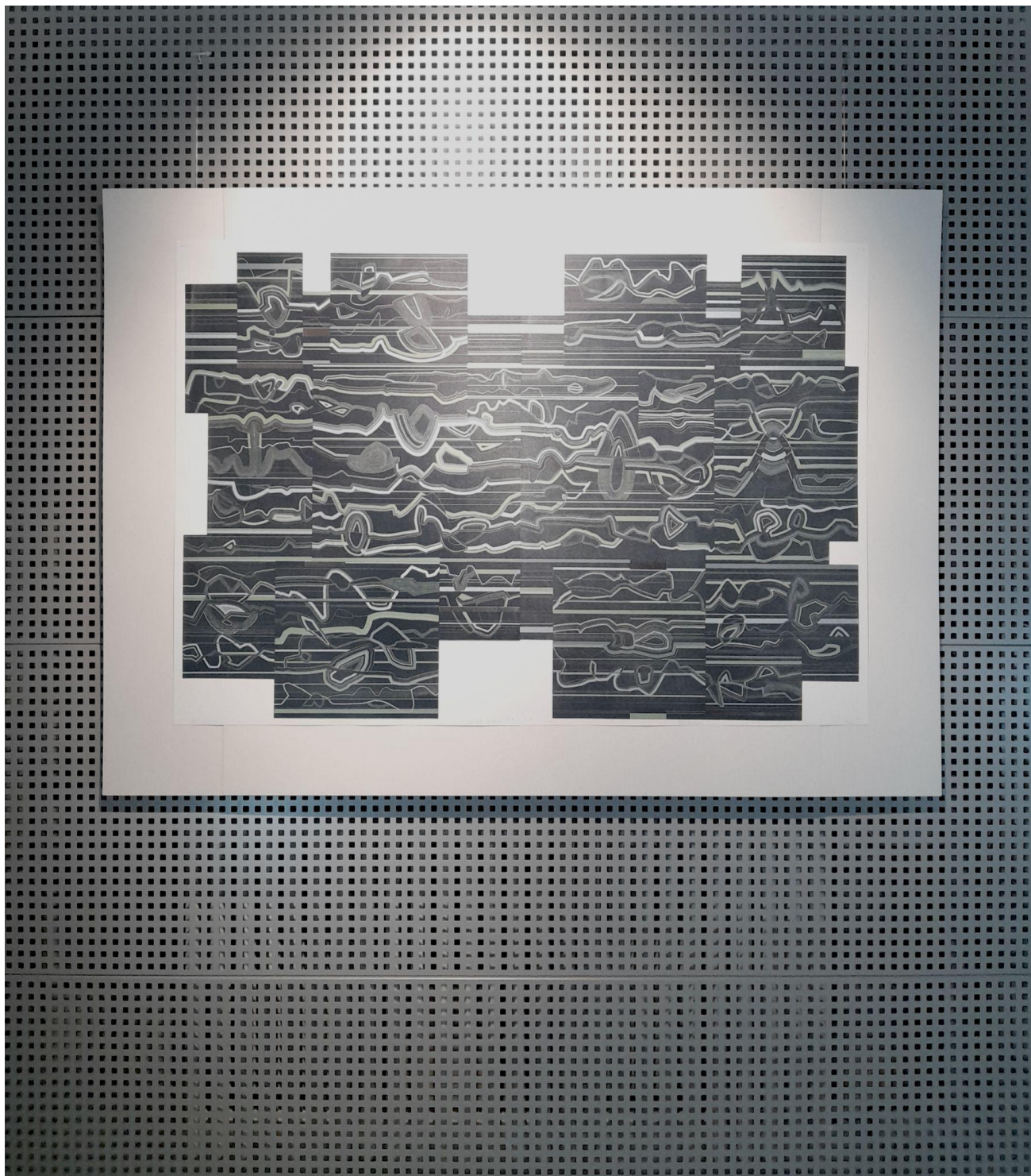
¹ Rosa Menkman to holenderska teoretyczka sztuki, kuratorka i artystka wizualna specjalizująca się w sztuce glitchów i teorii rozdzielczości. Pracuje z trzaskami, kompresjami, sprzężeniami zwrotnymi i innymi formami artefaktów szumowych, a jej celem jest przyczynienie się do rozwoju dyskursu na temat sztuki i kultury glitchów. Bada kompresję wideo, sprzężenia zwrotne i usterki, wykorzystując swoje badania do tworzenia dzieł sztuki.

² Komodyfikacja, to przekształcenie (transformacja) pomysłów, idei.

w formie koła i tuby, zaliczają się do tego nurtu? Tego do końca nie wiem, ale dostrzegam 3 etapy, jako części, w formowaniu się jej pracy doktorskiej.

„[...] w zasadzie każde dowolne Coś może służyć jako **znak**, jeśli tylko tak jest rozumiane, tak interpretowane.”

Max Bense

Aleksandra Jakubczak, SE I itografia na papierze, 76,8 x 113,5 cm, 2022

wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ, Dąbrowa Górnicza

fotografia: Darek Gajewski

Pierwszy etap może odnosić się do znaku charakterystycznego dla sztuki neolitycznej, z okresu petroglifów. Grafiki Jakubczak przypominają

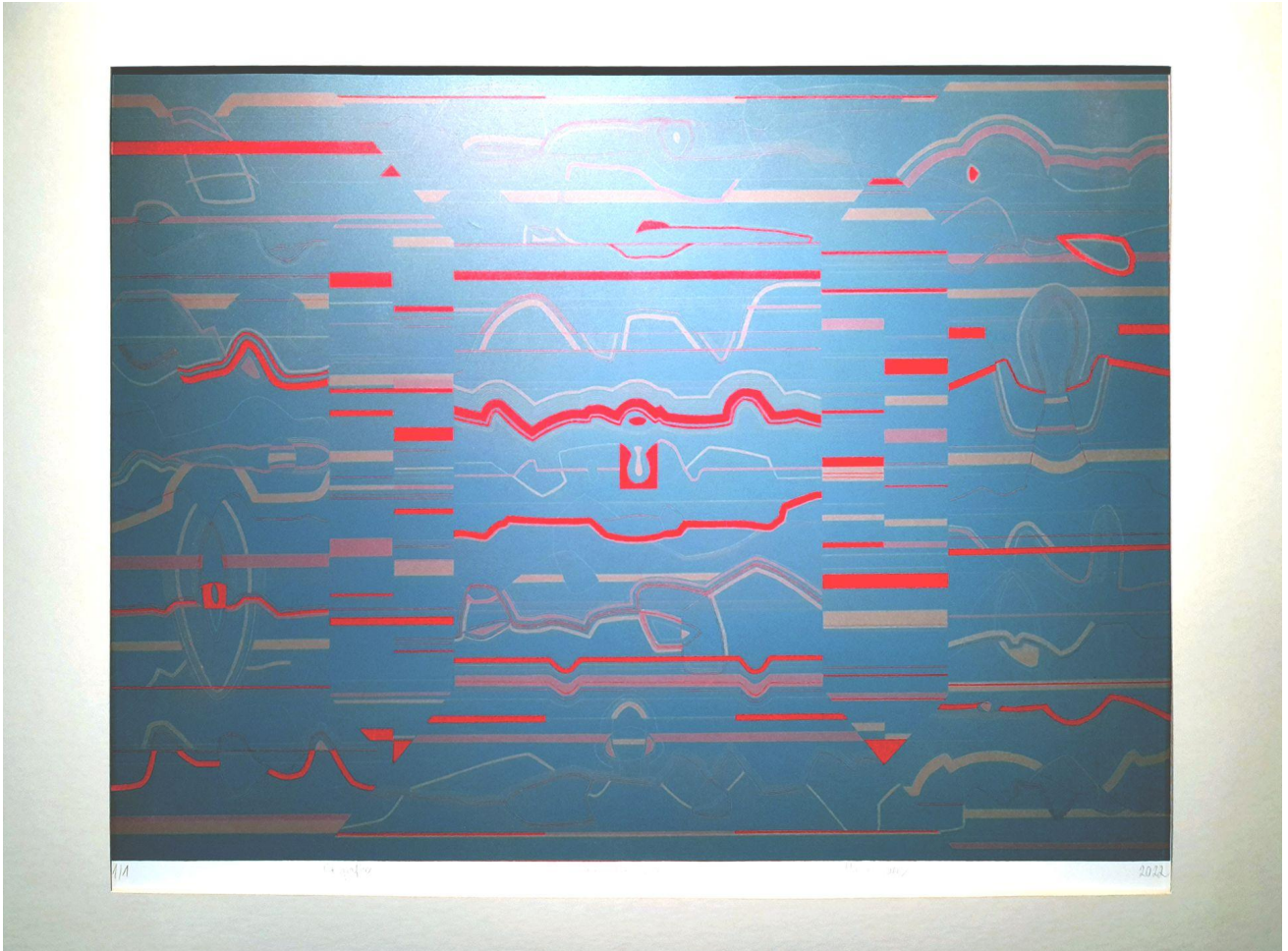
petroglify³. Petroglify to obrazy wyryte w skale, zwykle przez ludy prehistoryczne, zwłaszcza neolityczne. Stanowiły one ważną formę symboli, znaków przed pojawieniem się pisma, używanych w komunikacji od neolitu do czasów współczesnych, w zależności od kultury i lokalizacji. Uważa się, że wiele petroglifów reprezentuje jakiś rodzaj nie w pełni zrozumiałego języka. Jakubczak odwołując się do elementarnych środków wyrazu, wymienia trzy dla niej najważniejsze, są to linia, światło, struktura. W pierwszym etapie, w tworzeniu znaków, najważniejsza jest dla niej LINIA.

„Trzy najważniejsze dla mnie i elementarne środki wyrazu artystycznego: (to) linia, światło, struktura.”

Aleksandra Jakubczak

---

³ **Petroglify** to obrazy wyryte w skale, zwykle przez ludy prehistoryczne, zwłaszcza neolityczne. Stanowiły ważną formę symboli przed pojawieniem się pisma, używanych w komunikacji od około 10 000 lat p.n.e. do czasów współczesnych, w zależności od kultury i lokalizacji. Uważa się, że wiele petroglifów reprezentuje jakiś rodzaj nie w pełni zrozumiałego języka symbolicznego lub rytualnego. Najstarsze petroglify datowane są na około 10 000–12 000 lat temu. Około 7 000–9 000 lat temu zaczęły pojawiać się inne systemy pisma, takie jak piktogramy i ideogramy. Petroglify były jednak nadal powszechne, a społeczności plemienne używały ich znacznie dłużej, aż do nawiązania kontaktu z kulturą zachodnią w XX wieku. Obrazy te miały prawdopodobnie głębokie znaczenie kulturowe i religijne dla społeczeństw, które je stworzyły; w wielu przypadkach znaczenie to pozostaje dla ich potomków.

Aleksandra Jakubczak, *HA USE cz-b-n*, litografia na papierze, 57,1 x 77,2 cm, 2022
wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ Dąbrowa Górnicza
fotografia: Darek Gajewski

Grafiki Jakubczak są zapisem znaków, które miała w głowie autorka. Gdybyśmy chcieli je odczytać, musielibyśmy się posłużyć semiotyką. Jest to bardzo ciekawe, że od tej strony można je badać. W pracy doktorskiej autorka posłużyła się publikacjami osób zajmujących się semiotyką, które są bliskie jej rozważaniom, są to: Max Bense, Umberto Eco, Charles S. Peirce, Mieczysław Wallis.

Począwszy od semiotyki po teorię informacji i od tekstu po obraz, teoria estetyczna Maxa Bense w dużym stopniu wywarła wpływ na pionierską scenę sztuki komputerowej lat sześćdziesiątych. Czy Max Bense był wizjonerem? Czy przewidział rewolucję algorytmiczną, która miałaby nastąpić nie tylko w społeczeństwie informacyjnym, ale także w świecie obrazów? Jeśli jego teoria zainspirowała matematyków i pionierów sztuki komputerowej, takich jak Georg Nees i Frieder Nake, do tworenia dzieł wizualnych za pomocą programowania komputerowego, to czy teoria ta jest nadal skuteczna w przypadku obrazów naukowych lub artystycznych z początku XXI wieku? Czy Max Bense jest wizjonerem? Eksperymentalny, literacki i graficzny duch Maxa Bense'a, jego bezwarunkowe przywiązanie do Norberta Wienera, chęć przełamania konwencji – łączą filozofa ze zmysłem wzroku zrywającym z artysty-

czynnymi konwencjami swoich czasów. W „*Programowaniu piękna*”⁴ Bense zajmuje awangardową pozycję na polu literackim. Proponuje także od 1960 roku pierwszy krok w kierunku ogólnej, statystycznej i informacyjnej teorii obrazu. Jego wizja nawiązuje do pionierskich badań prowadzonych przez studentów i badaczy w nowo wyposażonych w maszyny liczące laboratoriach w Stuttgarcie i Erlangen. Estetyczna teoria informacji, a następnie estetyka generatywna opublikowana w „*Rot 19*”⁵ znajduje również zastosowania do opisu algorytmicznych obrazów sztuki komputerowej z jednej strony i współczesnych obrazów naukowych z drugiej. Teoria ta dostarcza środków analizy (statystyki, przypadku, generatywności) dla dwóch ikonografii jeszcze odległych natur. Prowadzi to do zastanowienia się nad zakresem wizji Bense pomiędzy naukami eksperymentalnymi a naukami humanistycznymi. Ciekawy jestem, co o zapisie znaków Jakubczak powiedziałyby osoby uprawiające semiotykę. Jej litografie, znaki na kamieniach są przez nią rysowane, albo wyskrobywane, wycinane, wtedy mogłyby się stać rodzajem autorskich petroglifów. Szkoda że nie mogłem dopytać autorki, jak były realizowane jej litografie? Domyślam się, że może chodzić o mezzotintę na kamieniu (ossa sepię), technikę asfaltową, która jest szlachetną techniką litograficzną, rysunkiem negatywowym, albo o pozytywową rysunek tuszem. Znaki Jakubczak realizowane są też, jako grafiki cyfrowe i lightboxy.

---

⁴ Max Bense, *Aesthetica IV. Programmierung des Schönen* [Programming of Beauty], 1960.

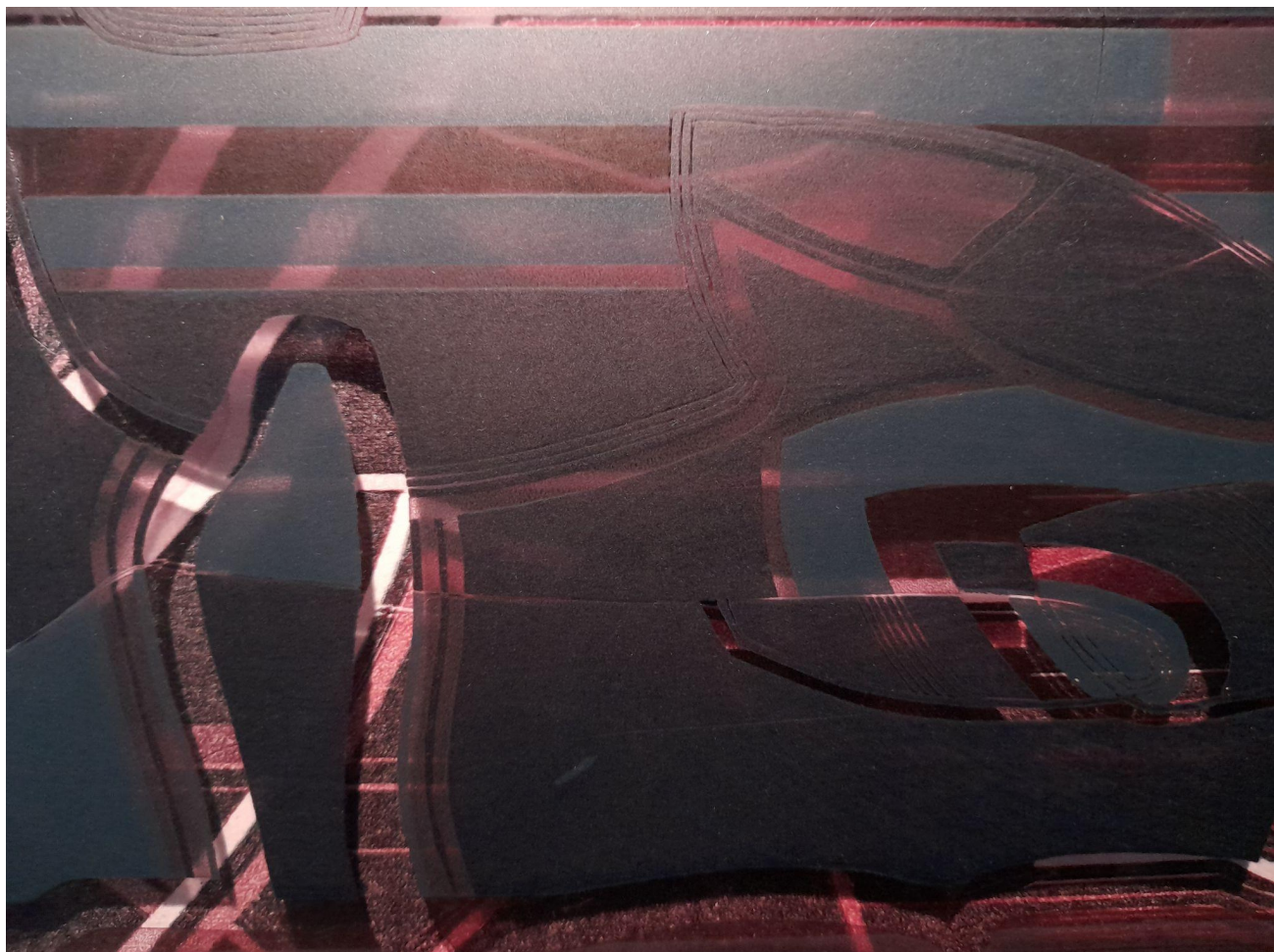
⁵ Georg NEES i Max BENSE, *Grafika komputerowa*, Rot nr 19, 1965.

Aleksandra Jakubczak, *SPE ZNE n-f-g*, litografia na papierze, litografia na folii, 57 x 77,2 cm, 2022
wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ Dąbrowa Górnicza
fotografia: Darek Gajewski

W drugiej części, na pierwszy rzut oka grafiki Aleksandry Jakubczak wydają się abstrakcyjnymi konstelacjami prostych unoszących się form. Łuki, wektory i zygzakowate, falowane, powtarzane linie wyryte w kamieniu litograficznym łączą jedną formę z drugą, a kilka wypukłych, równoległych grzbietów wzmacnia poczucie porządku. Choć wydają się proste, są efektem złożonej i wyjątkowej techniki, która odwraca tradycyjną relację figura-podstawa tak charakterystycznego dla sztuki europejskiej. To, co wygląda na ziemię, pole, przestrzeń w którym zdają się unosić kształty, jest w rzeczywistości górną warstwą. Pod tą wierzchnią warstwą kryje się kolejna, improwizowana gra opadających linii i znaków w kilku odcieniach: tworzy kształty, eliminując – zakrywając – tę przedostatnią warstwę, z wyjątkiem pewnych obszarów. Kształty na danym obrazie pełnią zatem funkcję niemal okien, które ujawniają historię jego powstania. Przez otwory przechodzi ŚWIATŁO.

Aleksandra Jakubczak, *SPEZNE n-f-g*, litografia na papierze, litografia na folii (fragment), 57 x 77,2 cm, 2022
wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ Dąbrowa Górnicza
fotografia: Darek Gajewski

Aleksandra Jakubczak

wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ Dąbrowa Górnicza

fotografia: Darek Gajewski

„Obrazy doświadczamy wyłącznie w ich medialnym »uposażeniu«, a jednak nie mylimy ich z medium, w którym je odbieramy. Tego też nigdy nie zamierzał twierdzić McLuhan w swojej często błędnie interpretowanej sentencji „środek przekazu sam jest przekazem”,

jakkolwiek w tak dużym stopniu skierował on wówczas spojrzenie nauk humanistycznych z powrotem na pytanie o medium. Wierzymy mocno, że przychodzące do nas w medium obrazy mają swoje źródło poza nim. W przeciwnym razie nie potrafilibyśmy wczuwać się również w obrazy dawnej sztuki, których media wcale nie były przeznaczone dla nas. Nasze pragnienie obrazów stale na nowo zaspakajają aktualne w danym czasie media (przy czym wydaje się, jakby chodziło o narodziny nowych obrazów), które swoje istnienie zawdzięczają właśnie owemu permanentnemu pragnieniu”⁶

---

⁶ Konrad Chmielecki, WIDZENIE PRZEZ KULTURĘ, Wprowadzenie do teorii kultury wizualnej, Wydawnictwo Naukowe Katedra, ISBN 978-83-65155-83-2, ss. 79-80

H. Belting, Antropologia obrazu..., dz. cyt., s. 40–41. Belting powołuje się na tekst: R. Debray, Le double corps du médium, w: tegoż, Transmettre, Paris: Odile Jacob 1997, s. 15. Przy tej okazji warto przypomnieć, że Régis Debray „[...] przyjął bardzo szerokie rozumienie medium jako »systemu dyspozytywu-nośnika-postępowania«, czemu odpowiadają cztery pojęcia szczegółowe: ogólne postępowanie symbolizacji (słowa, pismo, obraz analogowy); społeczny kod komunikacji (język naturalny, w którym werbalizowany jest przekaz); materialny nośnik zapisu i magazynowania (gлина, papirus, pergamin, papier, taśma magnetyczna, ekran); dyspozytyw rejestracji połączony z siecią rozpowszechniania (manuskrypt, druk, fotografia, telewizja, informatyka)”. R. Debray, Manifestes médiologiques, Paris: Gallimard 1994, s. 21–27. Cyt. za: B. Kita, Papier – nośnik – medium, w: Słowo w kulturze mediów, red. Z. Suszczyński, Białystok: Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku 1999, s. 65.

Zauważam w tym doktoracie rodzaj przejścia, od zapisu, znaku kodu do świata technologii, w którym świadome błędy, a może raczej zakłócenia, czy przypadek, stały się trzecią częścią twórczości Jakubczak. Interakcje z maszynami cały czas ewoluują, a zdarzenia losowe zakłócają nasze życie. Błędy, zakłócenia mogą wynikać z wad w systemie lub procesie, ale też mogą być świadomym działaniem. W tekście „Przypadek jest pojęciem naukowym”, we wstępie do „Cybernetyki i społeczeństwa”⁷, Norbert Wiener propaguje ideę odwrócenia widzenia na świat. Do tego czasu fizyki newtonowskiej, która dominowała od końca XVII wieku do końca XIX wieku, która opisywała wszechświat, w którym wszystko działa się według zwięzłych praw i w którym przyszłość ściśle zależała od przeszłości. Jednak zdaniem Wienera eksperymenty, które powinny umożliwić sprawdzenie tych praw, są niedoskonałe. Nigdy do końca nie można zweryfikować takiego zbioru praw „do ostatniego miejsca po przecinku”⁸. Ludwig Boltzmann⁹ w Niemczech i Josiah Willard Gibbs¹⁰ w Stanach Zjednoczonych, obaj fizycy, oferują nowy, ambitny pomysł mający na celu przezwycięzenie ograniczeń wizji Newtona. Jak zauważa Wiener, fizyk James Clerk Maxwell¹¹ zbadał światy złożone z bardzo dużej liczby cząstek, które następnie należało traktować statystycznie. Jeśli chodzi o Boltzmann i Gibbsa, dowodzą oni, że statystykę można stosować zarówno w przypadku bardzo dużych systemów, jak i można ją rozszerzyć na badanie bardzo małych systemów. Różnicowanie tych systemów nie opiera się już na zbiorze praw przychylnych. Jest to pytanie, dzięki statystykom (położenia i prędkości) zainteresowania rozkładem elementów tworzących ten układ. Innymi słowy, fizyka musi wówczas wziąć pod uwagę „niepewność i przypadkowy charakter zdarzeń”.

Tak jak wydarzenia, miejsca, fragmenty, tak samo obrazy, mogą wzbudzić ciekawość, przez szczególną specyfikę. Z całego zestawu doktorskiego Jakubczak najbardziej zwrócił moją uwagę jej symetryczny pejzaż (*Podświetlenie – pochłanianie* 06, lightbox, cyfrowy druk solwentowy na folii, światło, grafika/obiekt, 2022). Dostrzegam w nim zakłócenia, niepewność, przypadek. W moim odczuciu może być on odbierany, jako STRUKTURALNY glitch. Myślenie, jakie w nim zauważam, może być podobne do idei „punctum”. Według francuskiego filozofa, językoznawcy i krytyka Rolanda Barthesa¹² ideę „punctum” można zastosować we współczesnej kulturze i sztuce. To, co Barthes próbuje odkryć w fotografii, można odnieść do sztuki glitchu. W swoim tekście „*Camera Lucida*” Barthes opisując „punctum” odwołując się do fotografii jako medium. Jego koncepcję „punctum” można zastosować nie tylko w przypadku fotografii, ale także w przypadku technologii medialnych, ponieważ każde medium ma swoje wady, błędy, zakłócenia. W swojej definicji „punctum” Barthes opisuje różne jego

---

⁷ Norbert WIENER, *Cybernetics and Society: The Human Use of Human Beings*, Londyn, Free Association Bo (...)

⁸ Norbert WIENER, *Cybernetyka i społeczeństwo: ludzkie wykorzystanie istot ludzkich*, Paryż, Points, 2014.

⁹ Ludwig Eduard Boltzmann, austriacki fizyk, pionier kinetycznej teorii gazów. Podał statystyczne objaśnienie II zasady termodynamiki

¹⁰ Josiah Willard Gibbs, amerykański fizyk teoretyk, profesor Uniwersytetu Yale. Laureat Medalu Copleya.

¹¹ James Clerk Maxwell, szkocki fizyk i matematyk, laureat Medalu Rumforda. Zajmował się elektrodynamiką, optyką i teorią barw, mechaniką nieba oraz termodynamiką, zwłaszcza kinetyczną teorią gazów.

¹² Roland Barthes, francuski filozof, krytyk literacki, pisarz, czołowy przedstawiciel strukturalizmu i poststrukturalizmu, teoretyk semiologii.

właściwości. „Punctum” może stanowić punkt odniesienia, spojrzenia, może dotyczyć zakłóceń. Bardzo często *punctum* jest szczegółem, czyli widokiem cząstkowym (fragmentem, elementem). W surrealistycznym krajobrazie ery cyfrowej jesteśmy otoczeni obrazami, przeciążeni, nasyceni mediami cyfrowymi. Istnieje zapotrzebowanie na wysoką jakość i oczekiwania wobec technologii, aby zapewnić nam bezproblemową perfekcję. Celowe awarie techniczne w technologii cyfrowej mogą zakłócić nasze wrażenia z oglądania. Jesteśmy przyzwyczajeni do oglądania i oczekujemy płynnego przepływu informacji na ekranach. Co się stanie, gdy technologia zawiedzie? Kiedy wystąpi błąd? Artefakty pojawiają się w postaci niechcianego, uszkodzonego kodu cyfrowego i danych w maszynach, których używamy. Geoffrey Batchen¹³ ujawnia, że w ogólnym odczytywaniu obrazów mamy tendencję do rozumienia oczywistego, bardzo szerokiego pola, zwykle będącego zbiorem cech wizualnych celowo zakodowanych w fotografii przez fotografa i w obrazach cyfrowych przez artystę, w konsekwencji rozpoznanych przez widza dzięki wspólnej wiedzy. „Punctum” jest w tym, co nieoczywiste. Jest jak przypadkowy piksel znajdujące się w obrazie, niczym nieznanym, niechciany szczegół.

„Technologie cyfrowe, które są narzędziem i miejscem rozwoju (dziania się) dyskursów (tu: dyskursu sztuki oraz dyskursu myślenia o sztuce), znacząco zmieniają sposób ich istnienia, a także relacje między nimi. U podstaw tych zmian leży wspólna dla wszystkich form cyfrowych budowa znaku i jego własności – niematerialność, programowalność, interaktywność. Efektem niematerialności i programowalności znaku są niematerialność i programowalność tekstów oraz dyskursów. Efektem interaktywności jest z kolei wpisanie działań użytkownika w dzianie się tekstu oraz dyskursu w ten sposób, że działania te stają się warunkiem ich zaistnienia. Wspólnota materii znaku pociąga za sobą także inne skutki. Chodzi mianowicie

---

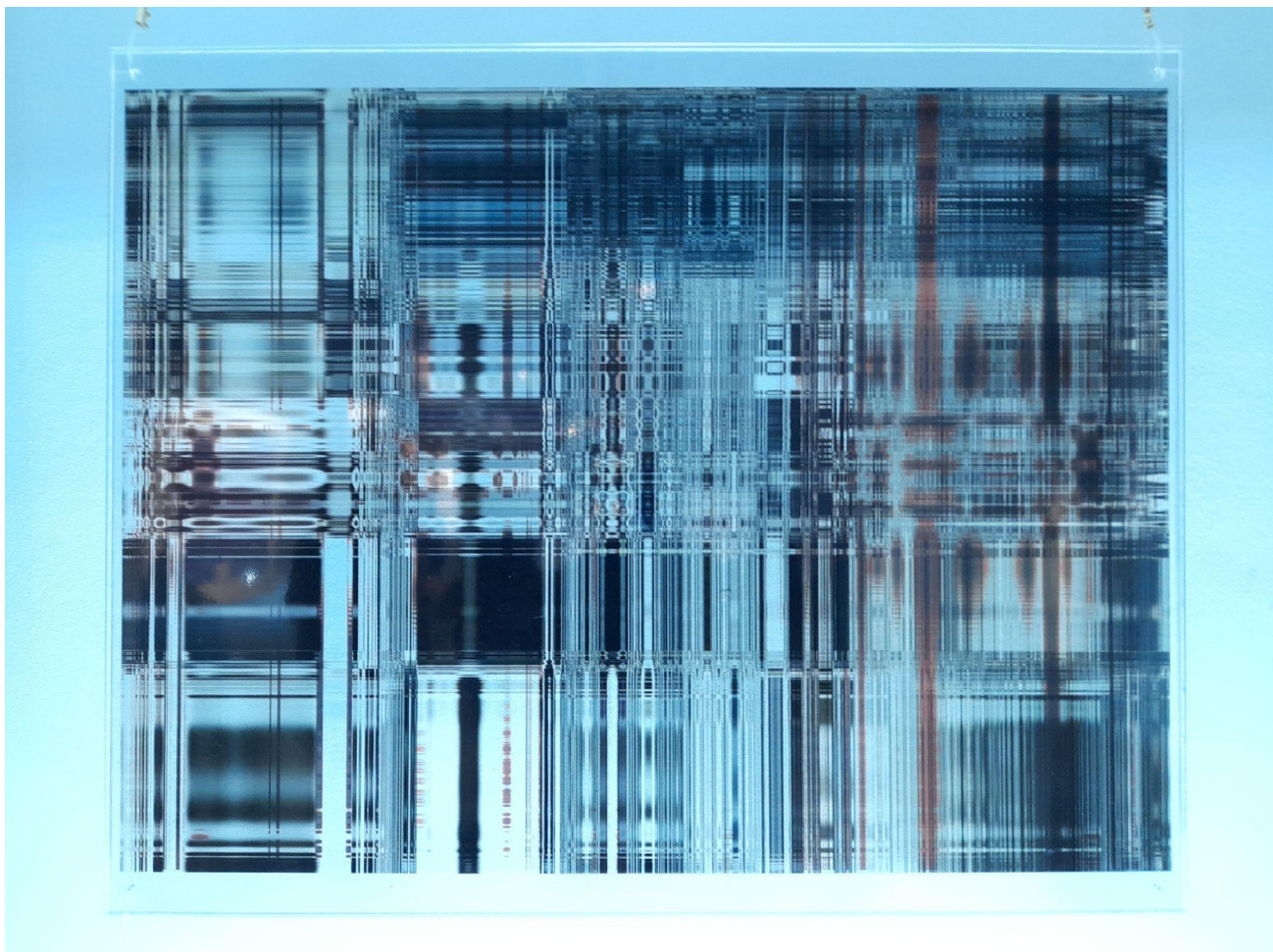
¹³ Geoffrey Batchen jest australijskim historykiem sztuki. Od 2020 roku jest profesorem historii sztuki na Uniwersytecie Oksfordzkim.

o transgresje czy wręcz wielokierunkowe migracje/wędrówki cech semiosfer przypisanych dotąd określonym formom sztuki i nie sztuki; wielokierunkowe wędrówki cech gatunkowych, dyskursywnych, dziedzinowych; tworzenie form hybrydycznych, a przy tym nietrwałych – otwartych na zmianę; utekstowanie działań odbiorcy/użytkownika – uczynienie ich integralnym składnikiem tekstu. Cechy te, istniejące w sztuce przede cyfrowej eksperymentalnie, a przy tym częściowo, tu stają się w pełni realizowaną zasadą.”

Ewa Szczęsna¹⁴

---

¹⁴ Ewa Szczęsna, *Cyfrowe i dyskursywne transgresje. Pre-tekst do dyskusji nad polonistyką w świecie nowych mediów i nowych tendencji kulturowych*, Pamiętnik Literacki CXIII, 2022, z. 1, PL ISSN 0031-0514, s.52

Aleksandra Jakubczak, *Prześwietlenie – przenikanie 09*, druk solwentowy na folii, 63 x 79 cm, 2022
wystawa: *Kod obrazu – linia, światło, struktura*, 28.04.2023 – 19.05.2023, Galeria Sztuki PKZ Dąbrowa Górnicza
fotografia: Darek Gajewski

Konkluzja

Bardzo szczegółowo zapoznając się opisem dokonań doktorantki mgr Aleksandry Jakubczak i jej pracą dokorską pt. „*Kod obrazu – linia, światło, struktura*”. Jestem zdania, że jej poszukiwania skoncentrowane na grafice abstrakcyjnej idą w zupełnie nowym kierunku, w których autorka stara się nadać formę temu, co niewidzialne. Doktorat Jakubczak zawiera trzy części, a może raczej obszary, odnoszące się do znaku i kodu, są to: Linia. Światło, Struktura. Oryginalna forma zawsze ma pewnego rodzaju odniesienia. Zauważam ich kilka: semiotyka, postdigital, petroglify, glitch (Rosa Menkman), modernizm (Wassily Kandinsky czy Paul Klee), ale też początki sztuki komputerowej (Max Bense, Umberto Eco, Abraham Moles, Georg Nees, Frieder Nake).

Jednak oryginalność jej formy wynika zupełnie z czegoś innego. Zastanawiałem się na czym ona polega? Aleksandra Jakubczak stara się poprzez zapisy, kody, znaki, ujawnić to co według niej jest ponadczasowym, uniwersalnym porządkiem obecnym pod powierzchnią naszego codziennego, dostrzegalnego otoczenia, horyzontu, pejzażu, świata. W formie znaków i kodów zapisuje swój wewnętrzny i zewnętrzny świat. Nawet użycie świadomie błędu – dekodowania, temu celowi służy. Ten zapis zaczyna mieć kilka warstw, tak jakbyśmy na stare informacje nanosili nowe. Kody są przez nią zakrywane poprzez nowe kody,

następnie dekodowane. W obrazach cyfrowych ujawniające się błędy zaczynają odnosić się do nowych zjawisk związanych z prześwietleniem i przenikaniem. W nich najbardziej uwidacznia się kod obrazu – linia, światło, struktura.

Aleksandra Jakubczak wypracowała sobie, tak istotne w jej pracy twórczej, sposoby nowego dla niej widzenia. Tworzy znaki i kody do których dodaje kolejne warstwy polegające nie tylko na zakrywaniu i odkrywaniu form, ale też na świadomym ich deformowaniu poprzez działania cyfrowe. Jej grafiki, obiekty dotyczą relacji autorskich form i znaków określonych przez linie, poczucie głębi i proporcji, światło i strukturę. Aleksandra Jakubczak bada je w kontekście przestrzeni pozytywnych i negatywnych. Prace jej są wielowymiarowe. Autorka stworzyła grafiki, wielowarstwowe obiekty graficzne, lightboxy o oryginalnej formie i dużej wartości artystycznej, przygotowanej pod opieką promotora dr hab. Katarzyny Winczek, prof. Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie.

Rozumiejąc sposób przeprowadzenia pracy doktorskiej, jej zawartość związana z badaniem kodu obrazu i jego realizacją, w formie grafik i obiektów graficznych (litografia, druk cyfrowy, lightbox), poszukiwanie znaków, form, kodowanie, tworzenie algorytmów, wskazują na wartości poznawcze i doświadczenie autorki. Zapoznałem się też z licznymi poszukiwaniami twórczymi mgr Aleksandry Jakubczak. Doktorantka wykazała się umiejętnością prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej i posiada szeroką wiedzę teoretyczną i praktyczną w reprezentowanej dyscyplinie, posiadając dorobek artystyczny i doświadczenie zawodowe.

Praca doktorska uzasadnia nadanie Pani mgr Aleksandrze Jakubczak stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

d a r e k
g a j e w s k i